

PUT KA PRAVDI

PORTRET SUDIJE: OLIVERA ANĐELKOVIĆ, SUDIJA APELACIONOG SUDA U BEOGRADU I ODELJENJA ZA RATNE ZLOČINE VIŠEG SUDA U BEOGRADU

Ratni zločini nisu incidenti

Olivera Anđelković

U očima stručne javnosti i porodica žrtava koje organizovano dolaze na suđenja u Beograd postupci koje ona vodi odraz su profesionalizma i posvećemosti činjenicama i zakonu.

Olivera Anđelković je od 1. januara sudija Apelacionog suda u Beogradu odakle je delegirana u Odeljenje za ratne zločine Višeg suda u Beogradu gde je, 2004. godine, započela važan posao suđenja za ratne zločine. Ceo svoj radni vek provela je, kaže, radeći krivično-pravnu materiju. Najpre kao sudija Opštinskog suda u Obrenovcu od 1987. do 1994. godine, kada je, po sopstvenom zahtevu, razrešena i upisana u imenik Advokatske komore Beograda. U advokaturi je ostala naredne četiri godine, do izbora za sudiju Petog opštinskog suda u Beogradu. Za sudiju Okružnog suda u Beogradu u drugostepenom krivičnom veću tog suda izabrana je 2001. godine, a tri godine kasnije postaje sudija Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu.

U očima stručne javnosti i porodica žrtava koje organizovano dolaze na suđenja u Beograd postupci koje ona vodi odraz su profesionalizma i posvećemosti činjenicama i zakonu.

“Ovaj posao je lep, ali moraju da se ostvare i svi drugi preduslovi da bi se on radio na način na koji bi to trebalo” - smatra Olivera Anđelković koja je prvu presudu od 13 godina zatvora kao sudija Veća za ratne zločine izrekla 2006. godine, nekadašnjem pripadniku Oslobođilačke vojske Kosova Antonu Lekaju za zločin nad civilnim stanovništvom nealbanske nacionalnosti u hotelu "Paštrik" u Đakovici. Vrhovni sud je presudu potvrdio.

Kakva je, po Vama, atmosfera i kakva je klima u društvu kada su u pitanju suđenja za ratne zločine u Srbiji?

Mislim da je raspoloženje javnosti u pravcu suočavanja išlo uzlaznom linijom, naročito posle objavljivanja snimka na kojem se vidi kako pripadnici "Škorpiona" likvidiraju bespomoćne dečake u Trnovu. Tu se videlo na koji način su te "patriote" ispunjavale svoje zadatke. Posle toga nije se više pričalo, bar ne u meri kao ranije, da se kod nas sudi samo Srbima. Svi su bili zgroženi kada se pojavila ta kasete, svi su se zapanjili, a ljudi ne znaju da je to samo kap u moru dešavanja na prostorima bivše Jugoslavije, da je bilo još takvih, pa i gorih zločina, samo što je ovo snimljeno, pa su ljudi reagovali. U poslednjih nekoliko godina, međutim, kao da se ponovo vraćamo na nešto što smo imali kada smo počinjali da sudimo za

ratne zločine. Kao da se to raspoloženje menja i da neka politička klima utiče na to da se opet vraćamo na staro.

Koliko ta politička klima o kojoj govorite opterećuje i utiče li na neki način na Vas i ostale sudije u Veću?

Ne utiče u smislu da sutra u samom predmetu ne uradim ono što bi trebalo, shodno dokazima, ali uvek razmišljam zašto se javnost na bolji način ne informiše o suđenjima. Zašto se ne čuje šta se sve dešavalo i šta je konkretan događaj. Javnosti se samo servira ko su izvršioci i da su to neki tamo Srbi. Javnosti treba da se predstavi opis događaja, šta je rađeno, javnost treba da čuje da su ubijane žene, deca, stariji ljudi i da to nije bilo u nekoj borbenoj akciji. Smatram da je dobro što naša suđenja za ratne zločine sada mogu da prenose televizijske ekipe. Važno je da se vidi i čuje, recimo, čitanje optužnice, završne reči tužioca, branilaca, okrivljenih i, naravno, objavljivanje presude. Javnost treba da čuje šta se to desilo, gde su i šta su radile te "patriote" jer iza mnogih ovih ratnih zločina stoji finansijski efekat i njihov prvenstveni cilj je bilo bogaćenje. To se vidi i iz njihovih odbrana u kojima idu na neki lažni patriotizam i spominjanje drugih žrtava. Nesporno je da je zločina bilo na svim stranama, ali se ne može jedan zločin pravdati drugim zločinom i drugim žrtvama.

U čemu se ogleda težina i specifičnost predmeta koji se vode pred Odeljenjem za ratne zločine u odnosu na postupke pred redovnim sudovima?

Težina se ogleda u tome što ti događaji datiraju od pre 19 godina pa do poslednjeg događaja, odnosno, rata na Kosovu 1998.-1999. godine. Uglavnom je najvažnije dokazno sredstvo iskaz svedoka, nemamo zapisnike sa uviđaja niti materijalne dokaze iz vremena kada se to događalo. Posle tih zločina nije bilo izlazaka policije na lice mesta i nisu registrovani oni tragovi koji se inače registruju u takvim slučajevima. Mi sada, posle 19 godina saslušavamo svedoke na okolnost šta se tada dešavalo. To je vrlo nepouzdan dokazno sredstvo, jer su sećanja vrlo različita. Osim toga, svedoci ne mogu jasno da nam kažu kako su neke osobe izgledale u to vreme jer su oni za njih, da kažem, bili nepoznati izvršioci u uniformama. Upravo zbog toga su ovi predmeti vrlo teški – sa jedne strane imate strašan događaj, a sa druge svedoke koji te ljude ne prepoznaju, odnosno, dokaze koji su vrlo diskutabilni. Drugim rečima, postoje objektivni dokazi da se zločin dogodio, a za konkretne izvršioci koji su optuženi ima malo dokaza. I onda kada sud izrekne oslobađajuću presudu svi su nezadovoljni. Sud je, međutim, tu da odgovori ima li dokaza za konkretno lice ili nema, a ne da rešava taj događaj. Smatram će tužilačka istraga dosta olakšati tok suđenja, a i postupci bi kraće trajali, jer je sud sada u situaciji da prikuplja mnoge dokaze na pretresu što oduzima dosta vremena. Prekrivični postupak bi trebalo da bude malo temeljniji i najviše dokaza bi trebalo da se prikupi u toj fazi postupka. Sada se sve svodi na to da se uhapsi čovek, pokrene istraga, a rok od šest meseci da se prikupe dokazi za događaj u kom je stradao veliki broj ljudi je, po mom mišljenju, kratak. Smatram da bi tužilaštvo, policija i Služba za otkrivanje ratnih zločina trebalo da prikupe sve dokaze pa da se onda krene u istragu. Na taj način bi u fazi glavnog pretresa imali sve kompletno, a ne da, praktično, vodimo istragu na pretresu. Inače, po meni je loša praksa da se prvo uhapsi čovek a da se posle toga prikupljaju dokazi. Takođe, status svedoka saradnika je vrlo retko zastupljen, a mislim da je to dobro rešenje u predmetima ratnih zločina.

Bes

Često u sudnici imamo svedoke koji su mnogo odgovorniji od onih koji sede na optuženičkim klupama. To svi vide, to je tako očigledno, i ja se pitam zašto taj čovek nije optužen. Dolaze visoki zvaničnici iz vojnog vrha u to vreme koji su imali u zoni svoje odgovornosti područje na kom se desio neki zločin i potpuno se prave da ni ništa o tome ne znaju, ne sećaju se, kažu u sudnici da prvi put čuju za žrtve. I onda, kada neko ko je najodgovorniji za područje gde se zločin dogodio, u sudnici kaže da prvi put čuje šta je predmet optužbe, kod vas prosto izazove bes.

Koliko možete da se pouzdate u iskaz svedoka s obzirom na to da se svedoci u različitim fazama postupka drugačije izjašnjavaju?

Sva suđenja, ne samo ona za ratne zločine, su veoma retko završavala pokretanjem postupaka protiv svedoka za davanje lažnog iskaza. Svedok da jedan iskaz u istrazi, a posle, na glavnom pretresu, to potpuno promeni i tu je očigledno da je dao lažan iskaz. Ja, kao predsednik Veća, upozorim svedoka da je davanje lažnog iskaza krivično delo. Ne znam da li na prste može da se nabroji koliko je osoba u srpskom pravosuđu odgovaralo zbog toga. Svi smo mi u sudnici toga svesni, počev od tužioca koji bi trebalo da goni te ljude zbog davanja lažnog iskaza. To je vrlo važno u ovim predmetima gde se radi o strašnim događajima i gde je iskaz svedoka najvažnije dokazno sredstvo. Ljudi jednostavno misle da kada dođu u sud mogu nekažnjeno da daju lažan iskaz ili prečute nešto i ja smatram da to ne sme da se dešava i da tako nešto mora da se goni radi generalne prevencije i svih drugih svedoka koji će se sutra pojaviti pred sudom.

Ima li to lažno svedočenje veze sa pritiscima i pretnjama na koje se svedoci često žale kada dođu u sud?

Ima svega, verovatno i toga jer je vremenski raspon od jednog do drugog pretresa mesec dana i mnogi dođu do svedoka, kontaktiraju sa njima, zovu ih telefonom. Ali mi to možemo samo da pretpostavimo. Međutim, to je tako očigledno, jer kada svedok na pretresu da iskaz i kada ga uporedimo sa onim što je dao u istrazi, tačno može da se pretpostavi ko ga je tog dana pripremao za davanje takvog iskaza i koga

od okrivljenih štiti. Sud, naravno, ako svedok to pomene, pita i za pretnje, ali oni neće da kažu. Ja čak mislim da tu nije reč o nekim direktnim pretnjama jer bi u tom slučaju svedok na pitanje stranaka u postupku mogao jednostavno da kaže da se ne seća ili da ne zna. Ali mislim da oni direktno govore u korist pojedinih okrivljenih, a to su inače svedoci optužbe.

U kojoj meri i kako mediji prenose suđenja za ratne zločine i kako vidite njihov značaj u procesu suočavanja i podizanju podizanju svesti javnosti?

Mediji bi, kada izveštavaju, trebalo da upotrebljavaju termine da postoji osnovana sumnja, a ne da se napiše da je neko izvršio zločin. I ja u sudnici tokom postupka vodim računa o tome, to su neke nijanse u rečima koje su veoma važne. Ako se ne obrati pažnja na pretpostavku nevinosti neko će nakon teksta koji je pročitao u novinama reći: evo, on je označen kao zločinac i čemu suđenje. Sa druge strane, još uvek mnogo potencijalnih ratnih zločinaca šteta ovim gradom, ovom državom. Svi smo svesni toga, ali pred tim zatvaramo oči i u tom smislu bi značaj medija mogao da bude veliki.

Kolika je uloga i odgovornost suda u rasvetljavanju istine o zločinima i da li sud na neki način utiče na kreiranje istorije? Izlazna strategija Haškog tribunala predviđa ustupanje predmeta državama regiona, pa Vas pitam da li je srpsko pravosuđe spremno za taj priliv i kakvi su njegovi kapaciteti u tom smislu?

Uloga suda je ograničena optužnicom. Mi u svakom predmetu utvrđujemo ima li dokaza za ljude kojima se sudi ili nema i za konkretan događaj. Što se tice pozadine i drugih okolnosti ne. Imamo predmete u kojima se sudi nekim dobrovoljcima pa se postavlja pitanje zašto nema njihovih komandanata, a znaju se njihova imena i prezimena. Zašto ih nema u optužnici, zašto protiv njih nije vođena istraga i ko štiti te komandante. Meni inače smeta izraz i ne slažem se da su to bile paravojne formacije jer su oni imali svoje komandante i bili su integrisani u neke strukture Teritorijalne odbrane ili neke druge. Postoji taj jedan komandni lanac koji, u svim dosadašnjim postupcima, čini mi se da se izbegava. Neke više strukture još nisu ušle u suđenja za ratne zločine. Meni je nezamislivo da se u Zvorniku 700 ljudi likvidira i da je to neki incident. To je moralo sa nekog vrha da dođe. Meni je jedan od okrivljenih u predmetu „Lovas“ postavio pitanje: zbog čega smo samo mi ovde, a postoje komandanti naših grupa koji nisu u optužnici. Ja se često pitam zbog čega Tužilaštvo nekima od tih ljudi koji su neposredni izvršioци ne ponudi svedoka saradnika, da čujemo ko je naredio i da idemo dalje u tom komandnom lancu. Sreća je što ratni zločini ne zastarevaju, pa ćemo u nekim budućim postupcima, nadam se, doći do pravih i odgovornih ljudi, a ne da sudimo samo ljudima koji su bili na repu događaja. Videćemo u nekim budućim vremenima ako Tužilaštvo u Hagu dostavi te materijale koliko će postojati hrabrosti i volje ove države da malo u tom komandnom lancu krene gore.

Disciplina

Na suđenju za zločin u Lovasu izrekli ste novčanu kaznu jednom od branilaca zbog nepoštovanja suda. Na suđenjima se inače često dešava da branioци "dobacuju" u sred saslušanja svedoka, ali u praksi se uglavnom ne ide dalje od opomena. Da li je teško držati red u sudnici?

Kod nas inače postoji neka dugogodišnja praksa nepoštovanja suda od strane advokata koji smatraju da mogu da uzmu reč kad god im padne na pamet. Ja to ne dozvoljavam. Disciplina mora da postoji. Po zakonu se zna da se reč dobija samo po odobrenju predsednika Veća i ja u takvim situacijama oštro reagujem. Nepojmljiva mi je opuštena atmosfera na suđenjima za ratne zločine.

Vrhovni sud Srbije ukinuo je nedavno oslobađajuću presudu koju ste izrekli Sinanu Morini. Prilikom obrazlaganja te prvostepene presude izjavili ste da je "tužno, žalosno i sramotno" što je optužnica podignuta bez dokaza i što nevin čovek godinu dana sedi u pritvoru. Tužilac je u žalbi Vrhovnom sud naveo da ti termini izlaze iz okvira ZKP, kakav je Vaš komentar na to?

Kada dođe do objavljivanja presude ne znam zašto sud ne bi mogao da kaže ono što smatra – da nije bilo dovoljno dokaza. Ono zbog čega je celo Veće bilo zapanjeno i zbog čega sam tako reagovala jeste postojanje pravnosnažne presude Okružnog suda u Požarevcu, potvrđene presudom Vrhovnog suda, gde je jedan Albanac osuđen na 10 godina zatvora zbog silovanja koje se nije desilo. Presudjeno je na osnovu laznog priznanja, a ostecena nikada nije saslušana. Pri tom, mi smo na pretresu utvrdili da ta žena nije silovana i da je neko dobio 10 godina zatvora za silovanje koje se nije dogodilo. Čak je i utvrđeno da ta žena ne postoji, a osoba na koju bi se to moglo eventualno odnositi bila je saslušana kod nas. Ona, i svi drugi svedoci, su se izjasnili da silovanja nije bilo. Meni je bilo zapanjujuće da se lažno priznanje osuđenog i pravnosnažna odluka suda u Požarevcu od strane tužioca predlaže kao dokaz i nezamislivo je

da neko zatvara oči pred tim da je neko osuđen bez dokaza na osnovu lažnog priznanja. Inače, dva člana Veća koja su potvrdila tu osuđujuću presudu bili su u Veću koje je ukinulo presudu Morini, dok je treći bio sudija Ljubomir Vučković koji je kasnije osuđen zbog primanja mita.

Prema Krivičnom zakoniku Srbije, za krivična dela ratnog zločina predviđena je maksimalna kazna od 20 godina zatvora. Može li takva kazna da bude satisfakcija za žrtve?

Mi možemo da kažemo da to nije adekvatna kazna, ali tu ne može ništa da se menja jer je Zakon u vreme izvršenja dela predviđao tu kaznu kao maksimalnu nakon ukidanja smrtne. Zakon je izmenjen baš 1992.. godine kada su počeli ratni sukobi i kada su počinjeni ratni zločini, pa smo imali paradoks da je jedno ubistvo bio teži zločin od ratnog zločina protiv civilnog stanovništva sa hiljadama žrtava. Nekom ko je u tom periodu izvršio tako nešto bolje je bilo da kaže da je izvršio ratni zločin, jer će lakše da prođe nego da mu se sudi za ubistvo. U tom slučaju može da dobije kaznu zatvora od 40 godina.

Ova godina bila je na neki način prelomna za srpsko pravosuđe koje odavno čeka reformu. Kako gledate na opšti izbor sudija i sve pripreme za potpuno novu sudsku mrežu koja startuje 1. januara 2010. godine?

Ja smatram da to mora da se uradi i da je sve u vezi sa reizborom sudija u redu ako se naprave pravi potezi. U svim sudovima se zna ko ne radi dobro i pravi potezi biće ako se iz pravosuđa odstrane ljudi koji su na sudijske funkcije birani po političkim ključevima i koji to ne zaslužuju. Ako se sada ne napravi ta "tiha lustracija" neće nikad. Pravosuđe je do sada trebalo samo da vrši razrešenja ali to se, nikada nije dešavalo jer je vladala neka lažna kolegijalnost.